

Arkeolojinin saygın hanımefendisi: JALE İNAN

Aliye Yeşim Yaman (aliye.yaman@bites.com.tr – Ankara)

Ali Berkol (ali.berkol@bites.com.tr – Ankara)

Gözde Kara (karagzde@yahoo.com.tr – Cumhuriyetin Aydınlanma Öncüleri projesi adına, Münih)

“Duygusalılığı bir kenara bırakmış, güçlü, sakin, dikkatli, yapmacıksız biri...” Önlü antik tarih profesörü Clemens Bosch eşine yazdığı Eylül 1943 tarihli mektubunda tam olarak bu kelimelerle tanımlıyordu İstanbul Üniversitesi'ndeki yeni asistanını. Profesörün mektubun kalanında da övgüyle bahsettiği 30'lu yaşlarının başında, Almanya'dan yeni dönmüş bu genç asistan ileriki yıllarda mesleğine bağlılığıyla ve başarılarıyla adını tarihe kazıyacak “küçük dev kadın” lakaplı ilk Türk kadın arkeolog Jale İnan'dan başkası değildi.

1 Şubat 1914'te İstanbul'da dünyaya geldi Jale İnan. Türkiye'nin ilk arkeologlarından olan babası Aziz Ogan'dan etkilenerek genç yaşta arkeolog olmaya karar verdi. Ülkede arkeoloji eğitimi veren hiçbir okul olmadığından lisenin ardından 1934'te Aleksander von Humboldt Vakfı'nın bursuyla arkeoloji okumak üzere Almanya'ya gitti. Berlin Üniversitesi'nde eğitimine devam ettiği sırada 2.Dünya Savaşı patlak verdi. Avrupa'yı sefalet, korku ve ölüm üçgeninin sardığı yıllarda, asla benimsediği ve tamamen karşısında durduğu nazi ideolojisinin beşiğinde o da adeta bir eğitim savaşı verdi. Savaşın kalbine geçirdiği bu zorlu günler, çocukluğunda tarihin en büyük kurtuluş mücadelesine, gençlik yıllarındaysa yepyeni bir devletin kuruluşu sancılına yakından tanıklık eden İnan'ın en büyük motivasyonunu, ardında bıraktığı gençlik cumhuriyeti ilerletmek için

Atatürk'ün açtığı yolda çalışma arzusunu perçinledi. Berlin'de bir sığınakta Roma sikkelerini sanat tarihini açısından incelediği doktora tezini tamamlayarak 1943'te yurda döndü ve İstanbul Üniversitesi Eski Çağ Kürsüsü'nde Prof. Dr. Clemens Bosch'un asistanı olarak çalışmaya başladı.

1944'te Oğuz Atay'ın “Bir Bilim Adamının Romanı” eserinde hayatını anlattığı Prof. Dr. Mustafa İnan'la evlendi, 1945'te oğulan Hüseyin dünyaya geldi. 1946'da Prof. Dr. Arif Müfid Mansel'in öncülüğünde İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Kürsüsü'nün kurulması çalışmalarına katıldı ve profesör Mansel'in asistanlığına atanarak kürsünün ilk asistanı oldu. Aynı yıl Mansel'le TTK adına Antalya'da Side antik kenti kazısına ertesi sene Perge antik kenti kazısına başladı. 1953'te doçent, 1963'te profesör olan İnan, 1974-1980 yılları arasında Side, 1975-1987 yılları arasında Perge kazılarına başkanlık etti. Maddi imkansızlıklara, ulaşım ve yol sorunlarına rağmen kazıların devam etmesi için var gücüyle çabalayan Jale İnan, sene-

erce çadırlarda zorlu hava koşullarına direnerek ekibiyle ve hatta bölgedeki köylülerin desteğiyle çalışmalarını sürdürdü. Borç parayla Side'de yaptırıldığı evi yıllarca kazi ve onanım evi olarak kullandı. Side Apollon Tapınağı'nın ayağa kaldırılmasında, Side ve Perge Antik kentlerinin ortaya çıkarılmasında büyük rol oynadı. Yürüttüğü kazılardan çıkarılan eserlerle Side ve Antalya müzelerinin kurulmasına vesile oldu. Başkanlığını yaptığı sonraki kazılarda çıkan eserler sonucunda Antalya Müzesi iki kez genişletildi.

Kaçakçılığa karşı bir dedektif gibi çalıştı

Mesleğine tutkuyula bağlı olan Jale İnan için tarihi eserleri korumak, tarihe sahip çıkmak, onlara hak ettikleri özeni ve saygıyı göstermek gerekirdi. Bir arkeoloğun en önemli görevlerinden birinin kazılardan çıkan değerli eserlerin yasa dışı yollarla satılmasını, kaçınılmasını, yağmalanmasını engellemek olduğunu savunurdu. Mesleki sorumluluk bilinciyle bu konuya hassasiyetle eğilen İnan, iki ana programlı kazi çalışmasının yanında yağma ve tarihi eser kaçakçılığını önlemek amacıyla 1970-1979 yılları arasında Kremna ve Manavgat antik kentlerinde kurtarma kazıları gerçekleştirdi. Meslek hayatı boyunca yağmacılığa ve kaçakçılığa karşı adeta bir dedektif gibi çalıştı. Özellikle parçalanmış heykelleri birleştirmede oldukça başarılıydı.

Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal, İnan'ın bu yeteneğini “parçalanmış heykelleri birleştirmede gösterdiği başan, uzmanlar arasında daima hayranlık yaratmıştır” sözleriyle dile getirmişti. Heykellerin adeta kokusunu alan “arkeoloji dedektifi” İnan'ın bu konudaki en büyük başansı M.S. 2.yüzyıla ait olan “Yorgun Herakles” heykelinin kayıp bölümünün ülkeye geri getirilmesi için verdiği çabaydı. 1980'de Perge'de ekibiyle yaptığı bir kazıda belden aşağısını bulmuşlardı Yorgun Herkül'ün. Bulunan parça Antalya Müzesi'ne yerleştirilirken heykelin belden üstünü bulmak için kapsamlı bir arayışa girdi Jale İnan. Yıllarca tüm dünyada gezdiği onlarca müzeden aldığı örnekler üzerinde, ayrıntılar birleştirilme becerisiyle yaptığı çalışmalar

Cumhuriyetin Aydınlanma Öncüleri (CAÖ) projesi, Almanya'da yaşayan bir grup Türk gençleri olarak 1923-1945 yılları arasında yüksek öğrenim amaçlı yurt dışına gönderilmiş Türk öğrencilerinin hayatlarını ve Türkiye'ye döndüklerinde ülkemize yaptıkları katkılarını araştırdığımız gönüllü bir çalışma. Amacımız Atatürk'ün “Sizi birer kıvılcım olarak gönderiyoruz, gür alevler halinde dönmelisiniz!” sözleriyle uğurlanan, döndüklerinde çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atan bir neslin hikayesine ayne tutmak. Detaylı bilgi: <https://cumhuriyetinaydinlanmaoncueri.com/>

1990'da sonuca ulaştı; İnan, heykelin belden yukarısının ABD'de Boston Güzel Sanatlar Müzesi'nde sergilendiğini tespit etti. Bir makale yazarak 1970'lerde Türkiye'den kaçınıldığı iddia edilen parçayla buldukları parçanın aynı esere ait olduğunu kanıtladı ve “Yorgun Herakles” heykelinin üst kısmının ülkeye dönmelerini sağladı.

Anadolu Roma dönemi sanat ve kültürü gibi derin konularda alimleşen Perge ve Side'nin hafiri İnan, kaleme aldığı “Perge'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı I-II” ve “Toroslar'da Bir Antik Kent” eserleriyle alanına değerli kaynaklar bıraktı. 1995'te arkeolojiye katılanından dolayı Türkiye Bilimler Akademisi şeref üyesi seçildi.

Kıvılcım olarak gitti, güçlü alev olarak döndü

Bilim dünyasının “küçük dev kadın”, “arkeoloji dedektifi”, “arkeolojinin saygın hanımefendisi” olarak andığı, omuz omuza çalıştığı Anadolu halkının hatıralarındaysa “ceylan” lakabıyla yer edinen Jale İnan 26 Şubat 2001'de aramızdan ayrıldı. Her fırsatta yaşamdaki en büyük gayesinin iyi arkeologlar yetiştirmek olduğunu vurgulayan İnan, senelerce büyük bir özveriyle çalışarak bu gayesini hakkıyla gerçekleştirdi. Genç cumhuriyetin körpe bir kıvılcımı olarak gittiği Almanya'da 2.Dünya Savaşı'nın tüm gerçekliği ve korkunçluğuyla burun buruna geldiği zorlu günlerde bile hedefinden şaşmadan çalışan çabalayan bu güçlü Türk kadını Ata'nın sözlerini bir an olsun unutmadı. Atatürk'e verdiği sözü tutarak ülkesine ışık saçacak gençlere yol gösterecek güçlü bir alev olarak döndü. Toprak parçası değil, bir vatan olarak benimsediği ülkesine, tam bir cumhuriyet kadını idealistliği ve zarafetiyle, yaşamı boyunca gururla hizmet etti. Ardında arkeoloji ilmine ışık tutacak eserler, anılar, bayrağını devralan piri piri öğrenciler ve hayatını adadığı arkeoloji sayesinde insanlığa kazandırdığı sayısız değerli tarihi eser bırakan Hanımefendi'nin bir asırlık koca cumhuriyet çınarının gölgesi altında bıraktığı en değerli miraslardan biri de hiç kuşkusuz yaşamı mücadelelerle dolu başarılı bir bilim kadınının herkese ilham verebilecek öyküsü oldu.

KAYNAKLAR

Kahya, Tarkan. “Prof. Dr. Jale İnan: Antalya'da Bir Arkeoloji Çınarının Gölgesinde” Aktüel Arkeoloji, 01.07.2020, <https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/roportajlar/prof-dr-jale-inan>

Dıran, Murat. “Türkiye Arkeolojisi: Bir Hanımefendi Jale İnan”, Bilim ve Teknik, #369, Ağustos 1998, ISSN: 977-1300-3380, Syf: 84 – 90, https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/system/files/tamsayyi_pdf/1998_8.pdf

“Jale İnan”, Wikipedi Özgür Ansiklopedi, Son Erişim: 13.10.2023, https://tr.wikipedia.org/wiki/Jale_İnan

“Bir Bilim Kadınının Hayatı: Dedektif Jale İnan”, Çığır Fizikçiler ve Bilim İnsanları, 08.03.2019, <https://www.youtube.com/watch?v=8CSLgMdnrKf>